

MENSUR ŠIPKAR*

Utjecaj ukrajinsko-ruske krize na jačanje desničarskih stranaka i pokreta u Europskoj uniji

Sažetak

Ukrajinsko-ruska kriza znatno je utjecala na politička događanja u Europi osnažujući desničarske i nacionalističke stranke, odnosno njihovu retoriku o „zaštiti nacionalnih interesa“ od vanjskih prijetnji, često prikazujući imigrante kao prijetnju sigurnosti i kulturnom identitetu države. Takvu retoriku, pojačanu krizom u Ukrajini i njezinim utjecajem na globalnu ekonomiju i sigurnost, desničarske stranke često koriste kako bi naglasile potrebu za strožim mjerama zaštite nacionalnih granica i unutarnje stabilnosti. Zbog ukrajinsko-ruske krize povećan je osjećaj nesigurnosti i ugroženosti među građanima Europske unije i dr., što je desničarskim strankama omogućilo da se predstave kao zaštitnice nacionalnih interesa i sigurnosti. Dakle, desničarske stranke i pokreti koriste krizu kako bi naglasili potrebu za strožim kontrolama, većim nacionalnim suverenitetom i kritikom rada međunarodnih institucija, što može dodatno potaknuti osjećaj nesigurnosti i polarizaciju društva. Oni često prikazuju imigraciju, terorizam i međunarodne tenzije kao glavne prijetnje nacionalnoj sigurnosti, koristeći ih kao argumente za jačanje svojih političkih položaja.

***Ključne riječi:** ukrajinsko-ruska kriza, desničarske stranke i pokreti, Europska unija.*

1. UVOD

U posljednjem desetljeću Europa je bila pogođena dvjema ključnim krizama – imigrantskom i ukrajinsko-ruskom, odnosno sukobom u Ukrajini koji je počeo 2014. i još traje. Te su krize znatno utjecale na političku dinamiku u Europi izazivajući duboke društvene promjene koje su oblikovale šire političke tijekove i stavove u europskim društvima. Iako se te krize razlikuju po uzrocima i posljedicama, obje su imale sličan učinak u smislu jačanja desničarskih stranaka i pokreta u Europi.

Imigrantska kriza, koja je počela kao rezultat sukoba na Bliskom istoku te prekomjernih imigracija iz Afrike i drugih kriznih područja, dovela je do naglog porasta broja izbjeglica i imigranata u državama Europske unije. Imigracijski val izazvao je ozbiljne političke i društvene napetosti, otvarajući pitanja o nacionalnom identitetu i sigurnosti u brojnim europskim državama. S druge strane, ukrajinsko-ruska kriza koja je počela ruskom aneksijom Krima i

---

* dr. sc. Mensur Šipkar, Državna agencija za istrage i zaštitu, Bosna i Hercegovina.

eskalirala u rat izazvala je veliku geopolitičku nestabilnost u Europi. Zbog sukoba nastali su novi sigurnosni izazovi, što je opet otvorilo prostor za jačanje desničarskih stranaka i pokreta u Europskoj uniji.

Jačanje krajnje desnice u Europi, posebno u kontekstu ukrajinsko-ruske krize, može se najbolje istražiti analizom kompleksnog niza političkih, ekonomskih i društvenih čimbenika koji su oblikovali njezin razvoj. Ta kriza nije samo geopolitički sukob između Ukrajine i Rusije, nego je i katalizator koji je potaknuo porast nacionalizma, euroskepticizma i antiimigrantskih osjećaja u cijelom svijetu. Uloga i utjecaj desnice na političke prilike i sigurnost u Europi kompleksan je izazov svim državama članicama. Pritom se ponajprije misli na to što desničarske i nacionalističke stranke mogu pridonijeti polarizaciji društva dijeleći javnost na nacionalistički orijentirane građane i one koji podržavaju liberalne demokratske vrijednosti.

Cilj je ovog rada prikazati rezultate dosadašnjih istraživanja koja u fokus stavljaju utjecaj ukrajinsko-ruske krize na jačanje desničarskih stranaka i pokreta u Ukrajini i Europskoj uniji, odnosno istražiti je li ukrajinsko-ruska kriza utjecala na stvaranje političkih i društvenih promjena koje su te skupine iskoristile za jačanje svog političkog položaja.

U tom su kontekstu analizirane desničarske stranke i pokreti u Ukrajini, Njemačkoj, Francuskoj, Austriji i Mađarskoj koji su ukrajinsko-rusku krizu iskoristili za jačanje svog političkog položaja nacionalističkim i antieuropskim stavovima, odnosno simpatijama prema Rusiji ili promicanjem strožih sigurnosnih i imigracijskih politika.

2. POJAM I IDEOLOGIJA DESNIČARSKIH STRANAKA I POKRETA

Pojam desnice prvi se put spominje u Francuskoj nakon Buržoasko-revolucije 1789. godine. Riječ je o počecima revolucionarnih događanja u Francuskoj te sukobima između kralja i Nacionalne skupštine (poslije Ustavotvorne skupštine) kojima se s jedne strane nastojala oslabiti kraljeva vlast i njegov utjecaj na donošenje političkih odluka, a s druge se nastavila borba za slobodu i jednakost (Pušić, 1991). Naime, tijekom prve Nacionalne skupštine, kada se, među ostalim, trebalo glasati o tome treba li kralju dopustiti pravo veta na zakone i odluke Skupštine, monarhisti koji su glasali za pravo veta sjedili su s desne strane u odnosu na predsjednika, a oni koji su glasali protiv kraljeva prava veta sjedili su na lijevoj strani. Nakon toga prvi se put počinje spominjati ideološka podjela na desnicu i ljevicu (Veselinović, 2016; Obućina, 2009; Davies, 2002).

Desničarski pokreti i stranke, odnosno desničarska ideologija u prvi plan stavlja naciju i državu, dajući važnost vjeri i tradiciji. Takva ideologija vodi razvoju nacionalizma, rasizama, ksenofobije i antidemokracije. Analizom različitih povijesnih događanja (revolucije, I. svjetski rat, II. svjetski rat, krize) može se primijetiti da znanstvenici koriste različite definicije, tipologije i oznake desničarskih stranaka i pokreta, odnosno ne postoji jedinstvena definicija koja bi odgovarala svim upotrijebljenim terminima. Neki od najpopularnijih termina su: desnica, radikalna desnica, populističko radikalna desnica, ekstremno radikalna desnica, krajnja desnica i dr.

Prema Muddeu (2007) „radikalna desnica“ kombinira nativizam¹ i autoritarizam,²

---

¹ Pojam nativizam (latinski *nativus*: rođen, urođen i dr.) znanstvenici obično koriste kada opisuju negativne osjećaje prema imigrantima i imigracijama, odnosno za opis intenzivnog protivljenja manjinskim skupinama u nekoj državi zato što se razlikuju od domicilnog stanovništva (Yakushko, 2009).

² Oblik državne vlasti koja je u rukama skupine ili jednog čovjeka, odnosno antidemokratski sustav uprave u kojem nema parlamentarne kontrole izvršne vlasti.

„populistička radikalna desnica na nativizam i autoritarizam dodaje i populizam“³, dok je oznaka „ekstremna desnica“ rezervirana za antidemokratske (ekstremističke) pokrete i stranke. Isti autor navodi da je ključna karakteristika populističke radikalno desničarske ideologije nativizam. Riječ je o ideologiji koja se vodi time da države trebaju biti naseljene isključivo jednom nacijom (autohtoni narod), a da sve druge zajednice, odnosno useljeničke etničke skupine ili pojedinci narušavaju homogenost nacije i ugrožavaju njezin opstanak (Mudde, 2010). Dino Cofrancesco smatra da tradicija ima glavnu ulogu u definiranju desnice. „Duša desnice sintetički se može izraziti parolom: Ništa izvan tradicije ni protiv nje, sve u tradiciji i za nju. Tradicija se može tumačiti kao krajnji ili temeljni cilj od kojeg se ne smije odustati“ (Veselinović, 2016: 56; Bobbio, 1998: 74–75).

Za radikalnu desnicu ne može se reći da je protiv demokratskih načela iako pojedine radikalne stranke ili pokreti izlaze iz okvira demokracije. No njihovo djelovanje nije usmjereno na narušavanje demokratskih vrijednosti, odnosno koriste sve pogodnosti koje im demokracija omogućuje (javno djelovanje, okupljanje i dr.). „Radikalna desnica ima jasan odnos prema nacionalizmu – sve se radikalno desne stranke proglašavaju zaštitnicima vitalnih nacionalnih interesa i u svojoj su retorici otvoreno nacionalističke“ (Obučina, 2009: 191). To je ujedno i razlika između radikalne desnice i ekstremno radikalne desnice ili ekstremne desnice koja u svojim programima zagovara nasilje, odnosno čiji članovi često koriste nasilje kao alat za ispunjenje zacrtanih ciljeva. „Ekstremizmom⁴ se dakle opisuju stavovi i stremljenja kojima je zajedničko odbijanje sistema vrijednosti koji su temelj demokratske ustavne države“ (Velički, 2010: 68). Prema Stossu (1990: 81) „uzor desnog ekstremizma je hijerarhijski strukturirana narodna zajednica koja se utjelovljuje u jakoj autoritarnoj državi koja u vanjskoj politici slijedi ekspanzionističke ili revizionističke ciljeve“ (Velički, 2010: 71).

Elizabeth Carter (2005) smatra da radikalno desne stranke većinom prihvaćaju demokraciju, ali da imaju negativan odnos prema migrantima i kulturološki inzistiraju na dominantnoj nacionalnoj kulturnoj paradigmi kao obaveznoj za sve građane. Bakić (2015: 59) naglašava da u međunarodnim odnosima desnica „po pravilu, smatra nužnim, ako ne i poželjnim, da nacije kojima desničari pripadaju imaju više prava od drugih, te da se male zemlje, pod uvjetom da nisu njihove, moraju pokoravati diktatu moćnijih država“. Time, prema istom autoru, „desničarska stranka i u političkoj praksi sprovodi politiku koja uvećava društvene nejednakosti“ (Bakić, 2015: 59).

3. UKRAJINSKO-RUSKA KRIZA KAO UZROK JAČANJA DESNIČARSKIH STRANAKA I POKRETA U UKRAJINI

Na razvoj i jačanje desničarskih stranaka i pokreta u Ukrajini, osim ukrajinsko-ruske krize izazvane aneksijom Krima, umnogome su utjecala i povijesna zbivanja, posebno tijekom Drugog svjetskog rata i u razdoblju kada je Ukrajina bila dio Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR-a). Naime, Ukrajina je posljednjih godina podignula veći broj statua i

³ Pojam populizam u Europi posebno dolazi do izražaja potkraj 1990-ih, kada jačaju pojedine desničarske stranke i pokreti. Nema jedinstvene definicije pojma populizam, a jedna od zanimljivijih jest ona Danielea Albertazzija i Duncana McDonnella: „Populizam je ideologija koja suprotstavlja jedinstven i moralan narod elitama i opasnim drugima koji zajedničkim snagama suverenom narodu oduzimaju (ili pokušavaju oduzeti) njegova prava i vrijednosti“ (Albertazzi i McDonnell, 2008: 3).

⁴ Pojam ekstremizam potječe od latinske riječi *extremus*, što znači krajnji.

promijenila nazive ulica u čast ukrajinskim nacionalistima, uključujući i Stepana Banderu, jednog od vođa Organizacije ukrajinskih nacionalista (OUN), čiji su pripadnici kratko bili pod komandom nacističke vojske (Ripp, 2022). OUN su 1928. u Pragu osnovali „galicijski Ukrajinci“⁵ koji su snažno zagovarali samoodređenje ukrajinskog naroda (Shkandrij, 2015). Ideologija OUN-a bila je ekstremno etničko-nacionalistička i autoritarna, a njihova je borba u početku bila usmjerena protiv SSSR-a⁶ i Poljske te se formiranjem Ukrajinske ustaničke armije (UPA) proširila i protiv nacističke Njemačke radi uspostavljanja neovisne Ukrajine.

Prema politologu Ivanu Kačanovskom, politička rehabilitacija OUN-a i UPA-a postala je jedno od središnjih političkih pitanja u postsovjetskoj Ukrajini, posebno nakon Narančaste revolucije (Katchanovski, 2013). Isti autor navodi da nacionalistički političari i mnogi ukrajinski povjesničari političku rehabilitaciju OUN-a i UPA-a pravdaju tvrdeći da OUN nije surađivao s nacističkom Njemačkom zbog ideoloških razloga, nego zato što je to bilo u interesu borbe za neovisnost Ukrajine te da je ta suradnja okončana nakon što je nacističko vodstvo odbilo prihvatiti akt o obnovi ukrajinske državnosti koji je 30. 6. 1941. donijelo rukovodstvo OUN-a u Lavovu (Katchanovski, 2013). Plan nacističke Njemačke nije uključivao stvaranje ukrajinske države i zaštitu OUN-a pa je naređeno uhićenje i protjerivanje svih istaknutih članova OUN-a (Kentij, Lysenko, Maruščenko, 2017). Borba ukrajinskog naroda za samostalnost, neovisnost i vlastiti nacionalni identitet naročito je intenzivirana nakon II. svjetskog rata pa sve do 1991., kada Ukrajina i službeno prestaje biti dio SSSR-a. Međutim, utjecaj proruskih snaga bio je toliko snažan da se Ukrajina i nakon proglašenja neovisnosti suočavala s mnogim problemima (ekonomska kriza, visoka stopa korupcije i dr.) koji su otežavali normalno funkcioniranje državnog aparata te time znatno usporavali težnju većinskog naroda u Ukrajini ka europskim vrijednostima i trajnom miru, odnosno životu u nekonfliktnom društvu. Prema profesoru Kvitu, svi su se negativni procesi u Ukrajini događali istodobno s ruskim provođenjem kampanje obnove „Velikog ruskog carstva“ u granicama bivšeg SSSR-a. Isti autor naglašava da je Rusija aktivnošću svojih tajnih službi, ekonomskim zastrašivanjem i informacijskim ratom kontinuirano potkopavala državnost i neovisnost Ukrajine (Kvit, 2014).

Snažan utjecaj Rusije i proruskih snaga u Ukrajini nakon proglašenja neovisnosti doveo je do toga da su društvene, etničke i religijske razlike postale sve izraženije i manje tolerantne. Takvo stanje pogodovalo je jačanju krajnje desnice. Ukrajinska krajnja desnica, prema profesorici Ghosh Mridula (2012), povijesno se povezuje s Ukrajinskom narodnom skupštinom (UNA) i njezinim paravojnim krilom Ukrajinskom nacionalnom obranom (UNSO).⁷ Od 1991. do 2010., bez obzira na široko rasprostranjenu mrežu desno orijentiranih

---

⁵ Galicija je obuhvaćala današnje područje južne Poljske i zapadne Ukrajine. Galicijski Ukrajinci bili su poljski podanici od 1920. do 1939. godine. Optuživali su Poljake da su im uskraćivali kulturnu autonomiju te da su ih progonili i tretirali kao manje vrijedne, a sve radi potpune polonizacije ukrajinskog teritorija.

⁶ Svi koji su podržavali OUN (velik dio stanovništva zapadne Ukrajine bio je pod jakim utjecajem OUN-a) i nisu prihvaćali „socijalistički način života“, odnosno sovjetsku vladajuću strukturu, od 1939. do 1941. bili su izloženi deportaciji i progonu Staljinove represivne mašinerije (Kentij, Lysenko, i Maruščenko, 2017).

⁷ UNA je osnovana 1990. kao Ukrajinska međupartijska skupština – UMA (osnivač je bio Jurij Šuhevič). UMA je bila sastavljena od nekoliko ukrajinskih nacionalističkih partija i drugih organizacija, a 1991. preimenovana je u Ukrajinsku narodnu skupštinu – UNA i proglasila se strankom (Ghosh, 2012). Glavni cilj bio je samostalnost i neovisnost Ukrajine. Formiranjem paravojnog krila UNSO 1991. (odmah nakon propalog kolovoškog puča u Moskvi i pokušaju spasa SSSR-a od raspada) intenzivirali su se sukobi s ruskim nacionalistima u Kijevu, Krimu, Pridnjestrovlju, kao i drugim proruskim organizacijama te je ujedno jačala proukrajinska propaganda.

stranaka i skupina u Ukrajini čiji se stavovi i politike oslanjaju na politiku UNA-UNSO, nisu svi otvoreno promicali desničarske stavove (netoleranciju, ksenofobiju i antisemitizam), a ultradesničarske skupine nisu imale veću podršku ukrajinskog naroda.

Nezadovoljstvo ukrajinskog naroda posebno je bilo izraženo kada je vlast u Ukrajini preuzeo Viktor Janukovič (op.a. pobijedio na izborima 2010.), proruski orijentirani predsjednik najjače stranke u Ukrajini (Stranka regija). Vrhunac nezadovoljstva dogodio se 2013., kada je Janukovič kao predsjednik Ukrajine odbio potpisati Sporazum o pridruživanju Ukrajine Europskoj uniji nakon čega je došlo do negodovanja javnosti i masovnih prosvjeda (Šipkar i Vidović, 2023) poznatih pod nazivom Euromajdan.⁸ Kriza je kulminirala u veljači 2014. nakon raspisivanja referenduma o statusu Krima, odnosno njegovu pripajanje Rusiji. U tom razdoblju, odnosno nakon pobjede Viktora Janukoviča i njegove Stranke regije, dolaze do izražaja krajnje desno orijentirane stranke i organizacije. Posebno su se izdvajale politička stranka Svoboda i organizacija Desni sektor, a kasnije i Nacionalni korpus.

Politička partija Svoboda najstarija je ukrajinska nacionalistička stranka. Osnovao ju je Oleg Tjagnibok 1991. kao Socijalnu nacionalnu partiju Ukrajine, a 2004. preimenovana je u Sveukrajinsko udruženje Svoboda. Pristalice Svobode smatraju se ideološkim nasljednicima OUN-a. Partija se zalaže za izgradnju jake ukrajinske nacije, odnosno razvoj ukrajinske kulture i identiteta, nacionalno proporcionalnu zastupljenost u institucijama vlasti te uvođenje ukrajinskog jezika u sve državne institucije u Ukrajini, klauzule o „etničkoj pripadnosti“ u putovnicama i dr. (Bustikova, 2015; Ghosh, 2012). Golem broj birača Svoboda je privukla antikorupcijskim stavom i ukrajinskom nacionalnom retorikom. Prema pisanju BBC-ja, prisutnost Svobode odmah se osjetila u ukrajinskom parlamentu (Vrhovnoj radi), gdje je na parlamentarnim izborima 2012. osvojila 37 mandata i pripadala je širokoj koaliciji. Ta se koalicija suprotstavljala Stranci regija predsjednika Viktora Janukoviča, odnosno često ometala rad (čak se i fizički obračunavajući s neistomišljenicima) i izražavala svoje nacionalne stavove (Stern, 2012).

Vojno-politički pokret Desni sektor osnovan je tijekom prosvjeda Euromajdan 2013. godine. Nastao je ujedinjenjem nekoliko nacionalističkih stranaka i skupina, među kojima je bila i UNA-UNSO (Engel et al., 2021). UNA je inkorporirana u Desni sektor, ali UNSO je nastavio kao nevladina organizacija koja je javno podržavala politiku i stavove Desnog sektora. Ideologija Desnog sektora je integralni nacionalizam zasnovan na socijaldarvinizmu i otvorenom rasizmu (Engel et al., 2021; Hurska, 2016; Ghosh, 2012). Riječ je o ideologiji u kojoj sve društvene aktivnosti moraju biti podređene naciji, njezinoj politici i definiranim ciljevima. Desni sektor i UNSO postali su temelj dobrovoljačkih bataljuna (Azov, Ajdar i dr.) i često su isticali nacističke simbole i pozdrave. Podrška ukrajinskog naroda Desnom sektoru bila je dinamična i promjenjiva. Početni entuzijazam tijekom Euromajdana pretvorio se u složeniju sliku podrške, koja je uključivala i kritike zbog ekstremnih stavova, pa su nastojali prilagoditi i promijeniti svoj politički diskurs, odnosno prilagoditi se trenutačnim okolnosti-

---

⁸ U početku su to bili mirni prosvjedi, ali kako su postajali sve češći tako je i vlada počela obračunavati se s prosvjednicima. Ukrajinska vlada je u siječnju 2014. uvela niz represivnih zakona koji su ozbiljno ograničavali normalno funkcioniranje civilnog društva i slobodu govora (Kvit, 2014). Rezultat takvih mjera i zakona doveo je do sukoba s vladinim snagama, u kojima je ubijeno nekoliko desetaka uglavnom civilnih prosvjednika, te svrgavanja proruski orijentiranog predsjednika Ukrajine Viktor Janukoviča. Nakon toga uslijedili su novi izbori na kojima je za predsjednika odabran Petro Porošenko.

ma i političkoj situaciji u Ukrajini. Ta je promjena bila dio šire strategije organizacije da se distancira od prethodnih skandala i kontroverzija, odnosno pokušaj da se uspostave jasniji identitet i fokus te naglase nacionalni karakter i specifičnost djelovanja unutar Ukrajine. Organizacija i dalje ima određen utjecaj u nekim društvenim segmentima, no njezin opći položaj i popularnost znatno su se smanjili.

Nacionalni korpus (Partija nacionalnog korpusa) radikalno je nacionalistička organizacija – politička stranka koja je osnovana 2016. na inicijativu pripadnika i simpatizera dobrovoljačkog bataljuna Azov. Riječ je o stranci koja se suprotstavlja europskoj integraciji i zbližavanju sa Zapadom, a Rusiju smatra glavnim neprijateljem ukrajinskog naroda (Engel et al., 2021). Otvoreno podržava ukrajinske nacionaliste te s drugim predstavnicima ekstremno desnih organizacija redovito organizira i obilježava godišnjicu OUN-a i njihovih vođa. Unatoč početnoj popularnosti, podrška Nacionalnom korpusu smanjila se ponajprije zbog promoviranja desničarsko-nacionalističkih i antiglobalističkih stavova, kao i zbog povezanosti s paravojnim jedinicama i radikalnim nacionalistima u Ukrajini.

Euromajdan je utjecao i na stvaranje različitih udruženja te vojnih jedinica koje javno podržavaju nacionalizam, rasizam i ksenofobiju te ističu neonacističke simbole. Među njima isticao se bataljun Azov, sastavljen od skupine nacionalista koji su sudjelovali u Euromajdanu, neonacista i pripadnika navijačkih skupina (od 2014. dio je Nacionalne garde Ukrajine) te tzv. C14.⁹ U početku je to bila militantna organizacija koja podržava ukrajinski integralni nacionalizam, odnosno neonacistička skupina koja podržava i izvodi napade na komuniste, socijaliste, ljevičare i Rome (Engel et al., 2021; Katchinovski, 2016 i 2013). Članovi neonacističke skupine C14 suočavali su se s optužbama da su činili kaznena djela iz mržnje i rasne netrpeljivosti, uključujući i širenje rasizma.

4. UKRAJINSKO-RUSKA KRIZA KAO UZROK JAČANJA DESNIČARSKIH STRANAKA I POKRETA U EUROPSKOJ UNIJI

Ukrajinsko-ruska kriza i zbivanja tijekom prosvjeda Euromajdan te ruska aneksija Krima znatno su utjecali na europsku političku scenu. Počelo je jačanje nacionalističkih i desničarskih stranaka i pokreta poput Nacionalne fronte (FN)¹⁰ u Francuskoj, Alternative za Njemačku (AfD),¹¹ Nacionaldemokratske stranke Njemačke (NPD),¹² Slobodarske stranke Austrije

---

⁹ Naziv C14, prema nekim autorima, dolazi od kodiranog naziva *Sich* ili od poznatog neonacističkog simbola 14/88, odnosno veže se uz slogan američkog nacista Davida Lanea od 14 riječi (Lane se zalagao za superiornost bijele rase, razdvajanje rasa i dr.). Predstavnici skupine odbacuju tu vrstu povezanosti i značenja te ističu da nije riječ o rasističkom sloganu.

¹⁰ FN (franc. *Front National*) osnovao je 1972. Jean-Marie Le Pen, a poslije je stranku preuzela njegova kći Marine Le Pen. Nacionalna fronta je 2018. promijenila naziv u Nacionalno okupljanje (RN). Promjena imena bila je dio strategije stranke da se udalji od negativne percepcije povezane s bivšim liderom, kao i pokušaj pridobivanja šireg spektra birača.

¹¹ AfD (njem. *Alternative für Deutschland*) 2013. u Berlinu su osnovali ekonomski stručnjaci, intelektualci i političari koji su bili nezadovoljni njemačkom politikom prema eurozoni tijekom financijske krize.

¹² NPD (njem. *Nationaldemokratische Partei Deutschlands*) osnovan je 1964. u Zapadnom Berlinu. Osnivači stranke bili su politički aktivisti i nacionalistički lideri koji su se protivili demokratskom poretku zapadne Njemačke.

(FPÖ)¹³ i stranke Jobbik¹⁴ u Mađarskoj. Nakon navedenih događanja u Ukrajini došlo je do određenih neslaganja i podjela, kako među europskim državama tako i unutar samih država Europske unije. Takvu priliku iskoristile su desničarske i nacionalističke stranke koje su se distancirale od europskog *mainstreama*¹⁵ te privukle birače koji se osjećaju zapostavljenim i one koji osjećaju strah od mogućeg širenja sukoba ili eskalacije tenzija među europskim državama (Ivaldi, 2023; Art, 2011).

Događaji u Ukrajini i Euromajdan koincidirali su s glavnim problemima u Francuskoj – gospodarskom krizom i imigracijama. Takvo stanje pogodovalo je desničarskim strankama i njihovim programima kojim se zagovara restriktivnija imigracijska politika te ističu pitanja vezana uz očuvanje francuske kulture i identiteta. Isticala se desničarsko-nacionalistička stranka Nacionalna fronta/Nacionalno okupljanje (FN/RN) koja je iskoristila ukrajinsko-rusku krizu za artikulaciju svojih političkih stajališta i jačanje biračke podrške (Ivaldi, 2023). Politika i ciljevi FN/RN usmjereni su na zaštitu francuskog nacionalnog suvereniteta, jačanje sigurnosne politike, očuvanje francuske kulture i identiteta te pooštavanje zakona o imigraciji i većoj kontroli granica (Ivaldi, 2023; Heinisch, R. i Mazzoleni, 2017). FN/RN ima važnu ulogu u francuskoj politici, posebno privlačeći podršku birača koji su nezadovoljni tradicionalnim strankama i podržavaju radikalnije političke promjene u državi. To je posebno pokazano na izborima 2022., kada je stranka FN/RN osvojila 89 mandata u Nacionalnoj skupštini (Ivaldi, 2023; Art, 2011; Lubbers, M. i Scheepers, P., 2002), kao i na izborima 2024. kada je osvojila 143 mandata u Nacionalnoj skupštini.

Osim FN-a, u Francuskoj su postale aktivnije i druge ekstremno desničarske i neonacističke skupine koje promoviraju rasističke, antisemitske i nacionalističke ideologije, a neke od njih su: Génération Identitaire, Bloc Identitaire, Troisième Voie i dr. Te skupine često djeluju na marginama francuskog društva i ozbiljan su sigurnosni i društveni izazov, stoga su njihove aktivnosti pod stalnom kontrolom francuskih sigurnosnih agencija.

Kao i u Francuskoj, ukrajinsko-ruska kriza dovela je do jačanja desničarskih stranaka i pokreta u Njemačkoj, a posebno desničarske stranke Alternativa za Njemačku (AfD). AfD je trenutno najistaknutija njemačka desničarska stranka koja ima svoje zastupnike u Bundestagu, Europskom parlamentu te u petnaest od šesnaest njemačkih državnih parlamenata (Arzheimer, 2023). Zbog kontroverznih stavova i nacionalističke retorike AfD se smatra desničarskom populističkom strankom. Zagovara jačanje njemačkog suvereniteta i ističe važnost njemačkog kulturnog identiteta i tradicije te se protivi multikulturalizmu. Iako je AfD postigao golem uspjeh na političkoj sceni, stranka se suočava s kritikama zbog desničarsko-nacionalističkih stavova i povezanosti s ekstremističkim skupinama (Arzheimer, 2023). Za razliku od AfD-a, najpoznatija ekstremno desničarska stranka u Njemačkoj jest Nacionaldemokratska stranka Njemačke (NPD). NPD je dugogodišnja stranka ekstremne desnice koja je često bila povezivana s neonacističkim elementima. NPD se zalaže za naci-

---

¹³ FPÖ (njem. *Freiheitliche Partei Österreichs*) osnovan je 1956. kao nasljednik Austrijske nacionalne unije. Od osnutka do danas stranka je prošla razne transformacije i evolucije te postala jedna od najvažnijih u Austriji.

¹⁴ Jobbik (mađ. *Jobbik Magyarorszáért Mozgalom*) osnovan je 2003. kao reakcija na tadašnje političke okolnosti i ekonomske probleme u Mađarskoj. Zbog desničarskih i nacionalističkih stavova stranka je dobila veliku podršku biračkog tijela u Mađarskoj.

¹⁵ Ponajprije se misli na ideje, vrijednosti i politike koje su široko prihvaćene ili dominiraju u većini država Europske unije, kao i drugih europskih država.

onalnu neovisnost Njemačke, odbijanje daljnjeg prijenosa suvereniteta na Europsku uniju, smanjenje imigracije te jačanje nacionalnog identiteta i kulture (Arzheimer, 2023; Cantoni, D., Hagemeister, F. i Westcott, M. 2019; Mudde, 2007). NPD dobiva podršku među onima koji dijele ekstremno desničarske, nacionalističke i antiimigrantske stavove. Njihova podrška varira i ovisi o političkom kontekstu i lokalnim okolnostima. AfD i NPD izrazili su različite stavove u vezi s ukrajinsko-ruskom krizom. NPD podržava rusku stranu i protivi se ukrajinskoj vladi, dok su u AfD-u umjereniji s izjavama – jedni podržavaju proruski stav prema Ukrajini, a drugi kritiziraju politiku Zapada prema Rusiji.

Osim AfD-a i NPD-a, postale su aktivnije i druge ekstremno desničarske i neonacističke skupine koje promoviraju rasističke, antisemitske i nacionalističke ideologije, a neke od njih su: Die Rechte, Freie Kameradschaften, Identitäre Bewegung i dr. Riječ je o skupinama koje često nadziru njemačke sigurnosne agencije zbog njihove povezanosti s nasiljem, rasizmom i drugim oblicima ekstremizma.

Ukrajinsko-ruska kriza imala je određeni utjecaj i na desničarske stranke i pokrete u Austriji, posebno na desničarsku Slobodarsku stranku Austrije (FPÖ), često kritiziranu zbog nacionalističkih i antiimigrantskih stavova. FPÖ se tradicionalno pozicionira kao stranka desnog centra s naglaskom na nacionalnim interesima, ekonomskom liberalizmu i konzervativnim vrijednostima (Mudde, 2007; Heinisch, R. i Mazzoleni, 2017). Imajući u vidu da je FPÖ poznat i po euroskepticizmu te kritici Europske unije, događanja u Ukrajini utjecala su na jačanje njihove retorike o potrebi za suverenitetom i neovisnošću država članica EU u donošenju vanjskopolitičkih odluka te isticanju stavova o nacionalnoj sigurnosti. FPÖ je kritizirao sankcije EU protiv Rusije tvrdeći da nisu u interesu Austrije i da bi mogle negativno utjecati na njezinu ekonomiju.

Također, Mađarska radikalno nacionalistička stranka Jobbik iskoristila je stanje u Ukrajini kako bi ojačala svoj položaj među biračima. Stranka je poznata po desničarskim i nacionalističkim stavovima koji su ujedno i oblikovali njezin politički identitet te utjecali na mađarsko društvo. Jobbik promovira snažan mađarski nacionalizam naglašavajući važnost očuvanja i jačanja mađarskog nacionalnog identiteta. Zalaže se za veću autonomiju država članica EU i smatra da bi Mađarska trebala imati više slobode u odlučivanju o svojoj unutarnjoj i vanjskoj politici (Kenes, 2020; Bastoz, 2017). Ima jako izražene antiimigrantske stavove, odnosno protivi se masovnoj imigraciji u Mađarsku tvrdeći da bi to moglo ugroziti mađarski identitet i sigurnost zemlje (Kenes, 2020). Stranka je kritizirala mađarsku vladu zbog njezine podrške sankcijama protiv Rusije i istodobno podržala Rusiju. Jobbik povremeno iznosi kontroverzne stavove o razmatranju graničnih pitanja s Ukrajinom, odnosno sugerira na mogućnost pripajanja Zakarpatske oblasti Mađarskoj¹⁶ po uzoru na pripajanje Krima Rusiji (Murer, J. S., 2015).

U drugim državama Europske unije (Švedska, Nizozemska, Danska, Poljska i dr.) desničarske stranke iskoristile su krizu za jačanje svojih stavova o sigurnosti, nacionalnom suverenitetu i kontroli imigracija. Dok su neke od njih prilagodile svoje politike u svjetlu novih okolnosti i distancirale se od političkih stavova, strategije ili aktivnosti koje podržavaju ili su sklone favoriziranju interesa i stavova Rusije, druge su iskoristile krizu kako bi povećale svoju vidljivost i utjecaj na političkoj sceni.

---

¹⁶ Zakarpatska oblast zapadni je dio Ukrajine koji graniči s Poljskom, Slovačkom, Mađarskom i Rumunjskom. U Zakarpatskoj oblasti živi veći broj Mađara koji su peta nacionalna manjina u Ukrajini.

5. ZAKLJUČAK

Ukrajinsko-ruska kriza znatno je utjecala na desničarske stranke i pokrete diljem Europe s obzirom na to da je stvorila političke i društvene promjene koje su te skupine iskoristile za jačanje svog utjecaja. Kriza je pojačala strahove od sigurnosnih prijetnji i imigracija u Europi, što su desničarske i nacionalističke stranke iskoristile kako bi pojačale antiimigrantsku retoriku. Također, često naglašavajući socijalne teme poput sigurnosti, nacionalnog identiteta i tradicije, uspjeli su privući birače koji osjećaju da vladajuće političke stranke zanemaruju njihove interese i vrijednosti.

Osim navedenog, desničarske stranke i pokreti iskoristili su krizu za povećanje medijske prisutnosti i političke mobilizacije, odnosno omogućeno im je da lakše prošire svoje poruke i privuku birače nezadovoljne postojećim političkim strukturama. Rusko-ukrajinska kriza pružila je priliku desničarskim strankama i pokretima da se distanciraju od tradicionalnih političkih stranaka i pozicioniraju kao zaštitnici nacionalnih interesa protiv vanjskih prijetnji, što je uključivalo radikalizaciju stavova u odnosu na sigurnost, suverenitet i nacionalni identitet.

Također se može reći da je ukrajinsko-ruska kriza utjecala na približavanje ideoloških i političkih stavova desničarskih stranaka i pokreta u državama Europske unije, kao što su nacionalizam, protivljenje imigraciji, euroskepticizam i kritika prema liberalnim demokratskim vrijednostima iako nije jednostavno generalizirati tu povezanost zbog povijesnih, političkih i kulturoloških razlika svake države.

Iako je ovo istraživanje omogućilo uvid u važne aspekte utjecaja ukrajinsko-ruske krize na jačanje desničarskih stranaka i pokreta, ostala su brojna pitanja koja zahtijevaju detaljniju analizu. Posebno se nameće pitanje kako će se razvoj situacije u Ukrajini, kao i budući geopolitički događaji reflektirati na političke pokrete u ostalim dijelovima Europe. To je iznimno važno državama koje nisu izravno pogođene krizom, ali su duboko povezane s europskom političkom i ekonomskom dinamikom, čime je ukrajinsko-ruska kriza postala relevantan čimbenik u širem kontekstu europskih političkih procesa. Također, potrebno je dodatno istražiti ulogu unutarnjih političkih čimbenika, poput ekonomskih problema, socijalnih podjela i kulturnih razlika u interakciji s vanjskopoličkim izazovima kako bi se dobio bolji uvid u mehanizme koji oblikuju podršku desničarskim strankama i pokretima.

U konačnici, sigurnost EU ovisi o njezinoj sposobnosti da se primjereno nosi s izazovima poput rasta i jačanja desničarskih stranaka i pokreta, istodobno ostajući posvećena temeljnim vrijednostima demokracije i vladavine prava. Unija treba nastaviti raditi na jačanju zajedničkog pristupa i solidarnosti kako bi se suprotstavila unutarnjim i vanjskim prijetnjama te tako svim državama članicama osigurala stabilnost i prosperitet.

LITERATURA

1. Albertazzi, D., i McDonnell, D. (2008). *Twenty-first century populism: The Spectre of Western*, Palgrave Macmillan, New York.
https://www.pacedifesa.org/public/documents/21century_populism.pdf, pristupljeno 10. 6. 2024.
2. Art, D. (2011). *Inside the Radical Right: The Development of Anti-Immigrant Parties in Western Europe*, Cambridge University Press.
3. Arzheimer, K. (2023). To Russia with love? German populist actors' positions vis-a-vis the Kremlin, *A report by European Center for Populism Studies (ECPS)*. <https://shs.hal.science/halshs-04024156/file/DOWNLOAD-ECPS-REPORT.pdf>, pristupljeno 10. 6. 2024.

4. Bakić, J. (2015). Levica i desnica – pokušaj teorijskog određenja i iskustvene primene na slučaju Srbije (1990–2014). *Sociologija*, 57(1), 46–71, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu. <https://doi.org/10.2298/SOC1501046B>, pristupljeno 3. 6. 2024.
5. Bastoz, B. (2017). Ideology of the Hungarian far right on the example of Jobbik, the movement for a better Hungary, *Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem* No 2(9). https://anteportas.pl/wp-content/uploads/2018/08/AP.IX._Bobek.pdf, pristupljeno 14. 6. 2024.
6. Bustikova, L. (2015). Voting, identity and security threats in Ukraine: Who Supports the Ukrainian “Svoboda” Party?, *Communist and Post-Communist Studies* 48(2). https://www.researchgate.net/publication/282638784_Voting_identity_and_security_threats_in_Ukraine_Who_Supports_the_Ukrainian_Svoboda_Party, pristupljeno 15. 6. 2024.
7. Cantoni, D., Hagemeister, F., i Westcott, M. (2019). Persistence and activation of right-wing political ideology, *Discussion Paper*, No. 143, Ludwig-Maximilians-Universität München and Humboldt-Universität zu Berlin, Collaborative Research Center Transregio 190. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/194039/1/143.pdf>, pristupljeno 26. 6. 2024.
8. Carter, E. (2005). *The Extreme Right in Western Europe*. Manchester: Manchester University Press.
9. Davies, P. (2002). *The Extreme Right in France, 1789 to the Present. From de Maistre to Le Pen*, Routledge, London.
10. Engel, V. et al. (2021). Xenophobia, Radicalism and Hate Crimes in the OSCE Area, Report 2018-2020, Moscow Economical Institute and European Centre for Democracy Development.
11. Ghosh, M. (2012). The Extreme Right in Ukraine, *Friedrich-Ebert-Stiftung*. <https://library.fes.de/pdf-files/id-moe/09407.pdf>, pristupljeno 3. 7. 2024.
12. Heinisch, R. i Mazzoleni, O. (2017). *Understanding populist party organisation: The radical right in Western Europe*, Palgrave Studies in European Political Sociology.
13. Hurska, A. (2016). FAR-RIGHT MOVEMENTS AND IDEOLOGY IN CONTEMPORARY UKRAINE: formidable image vs. Weak essence, Notes internacionals CIDOB. https://www.cidob.org/sites/default/files/2024-07/NOTES%20141_HURSKA_ANG.pdf, pristupljeno 15. 7. 2024.
14. Ivaldi, G. (2023). The impact of the Russia-Ukraine War on radical right-wing populism in France, A report by European Center for Populism Studies (ECPS). <https://shs.hal.science/halshs-04024156/file/DOWNLOAD-ECPS-REPORT.pdf>, pristupljeno 15. 7. 2024.
15. Katchanovski, I. (2013). *The Organization of Ukrainian Nationalists, the Ukrainian Insurgent Army, and the Nazi Genocide in Ukraine*, School of Political Studies University of Ottawa, Canada. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3429340, pristupljeno 17. 7. 2024.
16. Katchanovski, I. (2016). *The Far Right in Ukraine During the „Euromaidan“ and the War in Donbas*, School of Political Studies University of Ottawa, Canada. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2832203#paper-citations-widget, pristupljeno 17. 7. 2024.
17. Kenes, B. (2020). Jobbik: A Turanist Trojan Horse in Europe?, *European Center for Populism Studies*. <https://www.populismstudies.org/wp-content/uploads/2021/03/ECPS-Party-Profile-Series-2.pdf>, pristupljeno 16. 7. 2024.
18. Kentij, A.V., Lysenko, O. J. i Maruščenko, O. V. (2017). *U ognju Drugoga svjetskog rata i oslobodilačkih napora OUN i UPA (od 1939. do sredine 1950-ih) Prikarpataska Galicija* (prijevod s ukrajinskog priredili Jevgenij Paščenko i Tetyana Fuderer), Katedra za ukrajinski jezik i književnost Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
19. Kvit, S. (2014). The Ideology of the Euromaidan, *Social, Health, and Communication Studies Journal, Contemporary Ukraine: A case of Euromaidan*, Vol. 1(1), MacEwan University-Canada, National University of Kyiv-Mohyla Academy-Ukraine, Ternopil State Medical University-Ukraine. Dostupno na URL <https://kvit.ukma.edu.ua/wp-content/uploads/2017/10/6.-The-Ideology-of-the-Euromaidan.pdf>, pristupljeno 22. 7. 2024.

20. Lubbers, M. i Scheepers, P. (2002). French Front National voting, a micro and macro perspective, *Ethnic and Racial Studies*, 25, 120–149. <https://www.researchgate.net/publication/30483668>, pristupljeno 3. 7. 2024.
21. Mudde, C. (2010). The Populist radical right: A Pathological Normalcy. *West European Politics*, 33(6), 1167–1186.
22. Mudde, C. (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*, Cambridge University Press, Cambridge.
23. Murer, J. S. (2015). The Rise of Jobbik, Populism, and the Symbolic Politics of Illiberalism in Contemporary Hungary, *The Polish Quarterly of International Affairs*, vol. 2, pp. 79–102. <https://research-repository.st-andrews.ac.uk/handle/10023/12207>, pristupljeno 2. 8. 2024.
24. Obućina, V. (2009). Varijacije unutar radikalne desnice: komparativna analiza programa radikalno desnih stranaka u Zapadnoj i Istočnoj Europi. *Sociologija i prostor*, 47 (2 (184)), 187–204. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/41698>, pristupljeno 3. 8. 2024.
25. Pusić, E. (1991). *Francuska revolucija – ljudska prava i politička demokracija nakon dvjesto godina*, Zagreb.
26. Ripp, A. (2022). Ukraine’s Nazi problem is real, even if Putin’s ‘denazification’ claim isn’t. NBC News. <https://www.nbcnews.com/think/opinion/ukraine-has-nazi-problem-vladimir-putin-s-denazification-claim-war-ncna1290946>, pristupljeno 27. 7. 2024.
27. Shkandrij, M. (2015). National Democracy, the OUN, and Dontsovism: Three Ideological Currents in Ukrainian Nationalism of the 1930s-40s and their Shared Myth-System, *Communist and Post-Communist Studies* 48(2). https://www.researchgate.net/publication/281221575_National_democracy_the_OUN_and_Dontsovism_Three_ideological_currents_in_Ukrainian_Nationalism_of_the_1930s-40s_and_their_shared_myth-system/citation/download, pristupljeno 23. 6. 2024.
28. Stern, D. (2012). Svoboda: The rise of Ukraine’s ultra-nationalists, BBC News. <https://www.bbc.com/news/magazine-20824693>.
29. Šipkar, M. i Vidović, V. (2023). Ukrajinsko-ruska kriza kao destabilizacijski faktor i sigurnosni izazov za države koje graniče sa Ukrajinom, *Zbornik radova*, Veleučilište Velika Gorica u Zagrebu, Zagreb.
30. Velički, D. (2010). Desni ekstremizam, radikalizam i zapadnoeuropska Nova desnica. *Politička misao*, 47 (2), 67-84. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/62964>.
31. Veselinović, V. (2016). Desne političke stranke: ideologija, pojmovi, vrste, *Međunarodne studije*, vol. XVI, br. 1, str. 55–83. <https://hrcak.srce.hr/187873>, pristupljeno 5. 6. 2024.
32. Yakushko, O. (2009). Xenophobia: Understanding the Roots and Consequences of Negative Attitudes toward Immigrants. *The Counseling Psychologist*, 37 (1), 36–66.

Abstract

Mensur Šipkar*

The Impact of the Ukrainian-Russian Crisis on the Strengthening of Right-Wing Parties and Movements in the European Union

The Ukraine-Russia crisis has had a significant impact on political developments in Europe, strengthening right-wing and nationalist parties and their rhetoric about the “protection of national interests” from external threats. These parties frequently portray immigrants as a threat to national security and cultural

---

* Mensur Šipkar, PhD, State Investigation and Protection Agency, Bosnia and Herzegovina.

identity. This rhetoric, which has been intensified by the crisis in Ukraine and its impact on the global economy and security, is often utilised by right-wing parties to underscore the necessity for stricter measures to protect national borders and internal stability. The Ukraine-Russia crisis has heightened feelings of insecurity and vulnerability among EU and non-EU citizens, enabling right-wing parties to present themselves as defenders of national interests and security. Consequently, right-wing parties use the crisis to highlight the need for stricter controls, greater national sovereignty, and criticism of international institutions, which can further exacerbate feelings of insecurity and societal polarisation. They frequently depict immigration, terrorism, and international tensions as primary threats to national security, using these issues as arguments to strengthen their political positions.

Keywords: The Ukraine-Russia crisis, right-wing parties and movements, European Union.